

La violència domèstica i l'home maltractador: estratègies d'actuació a Europa i a Catalunya

SÍLVIA PLANET I ROBLES

Tècnica en recerca de l'Escola de Policia de Catalunya

FRANCESCA PÉREZ I BRAVO

Caporal del Cos de Mossos d'Esquadra

187

1. ESTRATÈGIES D'ACTUACIÓ A EUROPA CONTRA LA VIOLÈNCIA DOMÈSTICA I L'HOME MALTRACTADOR

1.1 Introducció

Entre els dies 25 i 27 d'abril de 2001, es va celebrar a Utrecht (Països Baixos) un Congrés europeu sobre com tractar als agressors en l'àmbit familiar, sota el títol «Aturar la violència domèstica, aturant l'home maltractador».

En aquest Congrés, organitzat per la policia holandesa de la regió d'Utrecht, van participar com a conferencians representants del Regne Unit (Northumbria Probation Service), Eslovènia (Women's Counselling Service), Àustria (Domestic Abuse Intervention Project Vienna), Suècia (Manscentrum, Crisis Center for Males), Països Baixos (Politie i Forensic Policlinic De Waag) i Catalunya (Escola de Policia de Catalunya i Mossos d'Esquadra). L'objectiu principal del Congrés era la recerca de les millors accions en matèria de lluita contra la violència domèstica, des de la perspectiva dels professionals que treballen en diferents sectors implicats en aquesta problemàtica, per tal d'obtenir informació i intercanviar coneixements de metodologies pràctiques en aquest àmbit a Europa, principalment relacionades amb l'assistència i el tractament de l'home maltractador des de diferents perspectives. La relació del perfil dels professionals i els continguts que van tractar s'exposen breument en el següent apartat. D'altra banda, els assistents al Congrés eren també professionals que treballaven en l'àmbit de la violència domèstica, la majoria dels Països Baixos (de diferents regions), però també hi havia assistents de Bèlgica.

1.2 Síntesi de les exposicions dels ponents i perspectives dels diferents països

El Departament de Treballadors Socials de la Policia d'Utrecht —organitzador del Congrés— treballa principalment amb els agressors i les víctimes de violència domèstica. En aquesta tasca col·laboren amb De Waag, la policlínica del doctor Henri van der Hoevenkliniek a Utrecht, que de fet és un institut de psiquiatria forense on la policia d'Utrecht deriva els homes maltractadors des del moment en què tenen coneixement que hi ha hagut un episodi de violència domèstica. D'aquesta manera, quan els policies reben una denúncia de maltractaments ho posen en coneixement d'un dels quatre assistents socials que treballen per a la policia, segons el districte d'Utrecht on hagin succeït els fets, i tenen una entrevista amb l'home agressor en les mateixes dependències policials, normalment quan és citat a declarar.

188

Durant l'entrevista, li entreguen un fulletó informatiu sobre les conseqüències jurídiques que pot comportar la seva conducta agressiva i se li ofereix la possibilitat de donar-li suport, tractament i assistència en un centre especialitzat. Si l'home es nega a assistir al centre, la denúncia o el procés iniciat pels maltractaments continua el seu decurs habitual. En canvi, si l'home s'avé a sotmetre's a tractament, llavors la policia annexa amb l'atestat un informe favorable sobre el comportament de l'home agressor i la seva voluntat de no reincidir. Periòdicament el centre emet un informe facultatiu sobre l'evolució de l'home i aquest s'annexa a l'expedient judicial. El jutge, segons els casos concrets i les circumstàncies, el tindrà en consideració a efecte de la resolució judicial.¹

Els professionals dels Països Baixos van destacar dos aspectes essencials del tractament de l'home agressor: en primer lloc, que si l'home agressor tenia problemes amb les drogues o l'alcohol, també s'havia de sotmetre a tractament per aquests conceptes; en segon lloc, que els resultats són molt més positius en aquest tipus de tractaments quan la dona rep assistència i tractament en el mateix centre. D'aquesta manera s'obté molta més informació des de les dues perspectives (la de l'home i la de la dona) i el tractament és més efectiu per a ambdós, segons van exposar amb una relació de dades estadístiques com a resultat de la seva tasca. Si no és possible dur a terme el tractament en el mateix centre, llavors es treballa en cooperació amb altres centres d'assistència a la dona.

En aquest mateix sentit, cal destacar la intervenció del participant de Suècia, que treballa en aquest àmbit com a assessor i terapeuta en el Centre Terapèutic de Crisis per a Homes d'Estocolm. Aquest centre es va crear l'any 1988 i des dels seus orígens ha tractat la qüestió de la violència domèstica com un problema dels homes.² Tot i això, el tractament de l'home no es fa només en relació amb els actes d'agressivitat dins de l'àmbit familiar, sinó que tracta tot tipus de comportaments

1. Per exemple, a l'efecte de la proporcionalitat de la pena o bé com a pena substitutiva.

2. Per conèixer més àmpliament l'experiència i les varietats de tractaments terapèutics que ofereixen als homes agressors en el Manscentrum d'Estocolm, vegeu la seva obra: ELIASSON, P.E. *Men, women and violence. Understanding and changing violent behavior*. Ed. Carlssons, 2001.

agressius, és a dir, ja sigui amb estranys, al carrer, en locals públics, etc. El seu objectiu és proporcionar suport, assessorament i teràpia als homes i treballar plegats per millorar la cooperació i la comprensió entre els homes i les dones, però també evitar conductes violentes en general. Tot i això, a diferència dels Països Baixos i del Regne Unit,³ les dones no reben assistència en el mateix centre que els homes (tot i que no sempre és així), sinó que hi ha altres centres que específicament fan tractament per a dones.

És significatiu que, fins a la data, han rebut ajuda i assessorament en aquest centre d'Estocolm prop de vuit mil homes. L'estada en aquest centre és, normalment, d'entre tres i sis sessions d'un dia de durada, que són suficients per a què aquests canviïn la seva conducta. Si es considera necessari que l'home segueixi un tractament més prolongat, llavors és derivat a un altre centre on fan tractaments a llarg termini. Aquest centre de tractament només intervé quan és l'home el que demana ajuda; després d'una primera entrevista es tracta d'esbrinar quin és l'origen del seu comportament agressiu, trobar la millor manera d'afrontar-lo i aturar les seves conductes violentes. Una altra característica important és el fet que en el Centre d'Estocolm l'home reconeix que necessita ajuda i que és violent, en canvi en la intervenció de la policia d'Utrecht, mentre l'home no reconegui el seu comportament violent, és considerat com un presumpte agressor. La informació dels homes que visiten el centre de tractament d'Estocolm és confidencial i aquesta és una condició essencial que tots els participants van reconèixer com a necessària en els seus respectius centres, institucions o organismes.

L'exposició de les representants del Northumbria Probation Service del Regne Unit es va centrar en el tractament que rep l'home maltractador en les institucions judicials. D'aquesta manera, intervenen quan l'home ja ha estat condemnat, però per sotmetre's al Programa de tractament d'homes agressors ha de reconèixer el seu comportament violent i ha de voler canviar-lo: aquesta és la condició que li imposa el tribunal per donar-li la llibertat condicional. També informen la parella dels recursos socials de què disposa i del programa de tractament que està seguint l'home.

Les ponents d'Eslovènia pertanyien al Servei d'Assessorament per a Dones. Es tracta d'una organització que té per objectiu aconsellar, donar informació i suport psicològic a les dones víctimes de violència domèstica; també s'ofereixen per assistir-les en tots els tràmits que hagin de fer a les diferents institucions, a la policia, als jutjats, etc. La seva tasca es centra principalment en la dona víctima de maltractaments perquè en el seu país no hi ha cap programa que faci referència al tractament de l'home agressor.

La presentació de la representant d'Àustria es va centrar en l'exposició de la Llei de protecció de la violència a la llar, que va entrar en vigor l'1 de maig de 1997 i que el gener del 2000 va ser modificada per a una aplicació millor. Aquesta Llei, entre d'altres extrems, regula com a mesura de prevenció la possibilitat que la poli-

3. Ens referim sempre al Northumbria Probation Service i al seu programa Divert.

cia expulsí el maltractador del domicili conjugal.⁴ Aquesta mesura implica la prohibició d'acostament al domicili com a mínim durant deu dies prorrogables. Mentre estigui en vigor la mesura, l'apropament de l'agressor al domicili comporta la comissió d'una infracció administrativa, fins i tot encara que la dona ho consenti. Si s'incompleix l'ordre d'acostament per segona vegada, l'agressor pot ser detingut. L'ordre d'expulsió la pot ordenar el jutge immediatament i, si és necessari, la policia pot acordar-la d'ofici, ja sigui en el moment d'interposar la denúncia o en el de la seva intervenció. En aquests casos, segons la llei, la policia pot facilitar la informació relativa als maltractaments als centres d'intervenció, tractament, suport i assessorament de les víctimes per a què es posin en contacte amb les persones que hagin patit l'episodi de violència. També hi ha centres on el maltractador pot sotmetre's a tractament pels comportaments violents. La mesura cautelar protegeix tots els membres de la família que convisquin en el mateix domicili o que en els darrers tres mesos hi hagin conviscut. El concepte de família s'entén en un sentit ampli i per tant inclou parelles de fet, fills, fills adoptius, avis, etc. La presentació de la innovació legislativa a Àustria va tenir una acceptació molt favorable en la resta d'assistents al Congrés i es va considerar que establia una línia d'actuació molt interessants per combatre de forma immediata els episodis de violència domèstica. En aquest sentit, les representants de Catalunya van facilitar informació relativa al Projecte de llei de prevenció de la violència a la llar i en les relacions de parella,⁵ els continguts essencials de la qual coincideixen amb el que va exposar la ponent d'Àustria.

1.3 Conclusions del Congrés

La violència domèstica és un fenomen present en l'àmbit internacional sobre el qual cal actuar de forma transversal des dels diferents operadors jurídics, socials i polítics per combatre aquesta forma de delinqüència. De fet, a Europa s'han incrementat les polítiques públiques per fer front a aquest problema, mitjançant la dotació d'eines i recursos per oferir més suport a les víctimes i amb la millora en la prestació dels serveis públics sobre aquesta matèria. Concretament la col·laboració entre serveis socials, justícia i policia es va considerar com un dels factors essencials en la lluita contra la violència domèstica.

Ningú no va dubtar que cal continuar treballant amb les víctimes de maltractaments en l'àmbit de la llar, però també es va considerar necessari incidir i desenvolupar les línies de treball en relació amb l'home agressor i les possibilitats d'oferir-li el tractament adequat, amb l'objectiu d'eradicar les conductes agressives.

4. Les forces i els cossos de seguretat li prendran les claus del domicili a la persona que ha comès l'acte de violència i els haurà de facilitar el nou domicili a l'efecte de notificacions.

5. Aquesta iniciativa va ser admesa a tràmit en la Mesa del Parlament de Catalunya en data 31 de gener de 2001 i posteriorment es va deixar en suspens en benefici de la ponència que es nomenà en el si de la Comissió de Justícia, Dret i Seguretat Ciutadana per a elaborar, mitjançant la iniciativa legislativa del conjunt dels grups parlamentaris, la Proposició de llei de prevenció de la violència de gènere (BOPC núm. 173, de 17 d'abril de 2001 i núm. 178, de 30 d'abril).

Sobre aquest punt tots els països participants (excepte Eslovènia) van exposar els programes per a homes maltractadors. Finalment, es va concloure que la participació de la policia és en aquests casos essencial per derivar-los adequadament als organismes que treballen amb homes agressius, per evitar una segona victimització i per millorar la qualitat de l'atenció i de l'assistència que es presta a les víctimes.

2. ESTRATÈGIES D'ACTUACIÓ A CATALUNYA (I). ALGUNS FACTORS QUE INCIDEIXEN EN EL TRACTAMENT POLICIAL DE LA VIOLÈNCIA DOMÈSTICA

2.1 La policia i l'assistència al ciutadà

Les funcions policials han estat tradicionalment centrades en la repressió i la prevenció, però actualment es pot parlar d'una tercera funció assistencial que es caracteritza, en general, pel suport i l'ajuda a les persones en casos diversos. Davant de qualsevol tipus de conflicte o problema que pugui tenir una persona, s'observa com cada vegada més la societat és qui requereix la policia per a què intervingui; així, la demanda de la societat a la policia es va incrementant «sense límits». En certa manera es pot dir que el policia s'ha convertit en un «assistent» del ciutadà, el qual davant d'un problema li demana solucions que fins i tot poden no tenir res a veure amb les tasques policials, però tot i així el policia pot dir-li al ciutadà què pot fer en aquests casos, on pot rebre la informació que necessita i fer la derivació a serveis socials o altres institucions, organismes o professionals que puguin ajudar les persones a resoldre el seu problema. Aquesta tasca assistencial, en què el policia és requerit cada cop amb més freqüència, ha de tenir límits? I, en cas afirmatiu, quins són els límits de la intervenció assistencial del policia? Aquesta qüestió ens portaria a parlar d'un model policial com l'holandès, en el qual han creat la figura del *social worker*, que pot ser o no policia, però que té encomanades únicament tasques assistencials en relació amb un àmbit determinat, com per exemple, la violència domèstica, menors, immigració, etc.

El que sí podem afirmar és que el policia no s'ha de limitar a l'estricta compliment del que estableixen les lleis sinó que, a més, ha de donar resposta a les moltes demandes que la mateixa societat formula. Això no vol dir que el policia sigui la solució a tots els mals d'una societat o que sigui l'únic operador on el ciutadà pugui trobar assistència o suport. Això vol dir que el policia és sovint el primer receptor de la demanda dels ciutadans. Per tant, hi ha una primera intervenció policial de «constatació» d'una determinada situació conflictiva i, a continuació, aquest haurà de gestionar en cada cas la derivació pertinent o determinar quina és l'actuació policial que correspon.

2.2 L'actuació policial i la seva incidència en l'evolució del fenomen de la violència domèstica

Quan parlem de la violència domèstica, ens referim a un fenomen que ha suscitat un interès i una sensibilització especials en la darrera dècada, però que

malauradament existeix des de fa molt de temps. No obstant això, si observem detalladament com ha evolucionat aquest fenomen, podem percebre com s'han anat succeint una sèrie d'etapes.

Una primera etapa, que podríem anomenar de *silenci*, en la qual la denúncia d'un maltractament o una agressió en l'àmbit familiar era un cas excepcional, es tractava de comportaments que no traspassaven el llindar del domicili. Aquesta situació era afavorida en certa manera pel contingut d'alguns preceptes legals, així com pel fet de tractar-se d'una circumstància socialment acceptada per l'assumpció i la imposició del paper subordinat de la dona en la societat.⁶

Una segona etapa en la qual, gràcies al reconeixement social de la nombrosa existència de maltractaments, a les polítiques públiques de rebuig d'aquestes conductes, al suport a les víctimes i a les mesures civils i penals adoptades per fer front a aquest tipus de comportaments, es registra un *creixement exorbitant de les denúncies* per aquests tipus de maltractaments. Això vol dir que no és que hi hagi més agressions sinó que les que s'havien patit en silenci i amarga resignació comencen a veure la llum a través de les denúncies; les dones s'atreveixen a denunciar els seus maltractadors.⁷

Una tercera etapa consistiria en la conscienciació social que cal prendre mesures, però no només quan ha succeït l'agressió i per pal·liar-ne els efectes, sinó amb caràcter previ, és a dir, s'intenta potenciar tota una sèrie d'*accions de prevenció* per tal que aquestes conductes no arribin a passar.

Finalment, una quarta etapa es centraria no ja en la víctima de maltractaments sinó en la figura de *l'agressor*. Es parteix de la base que l'home és el problema i que malgrat que s'actua per protegir la dona i per prevenir nous maltractaments, l'home és qui porta a terme la conducta rebutjada socialment. És en aquest moment quan hom es planteja que també cal actuar sobre ell —fins i tot abans que hi hagi una sentència condemnatòria— i que convindria adoptar mesures consistents a participar en programes formatius, d'educació sexual, tractament de l'agressor i altres de similars. Un exemple clar de la necessitat d'actuar sobre l'agressor és el fet que molt sovint un home agredeix la seva dona, aquesta ho denuncia, es separa, etc. i, al cap d'un temps, l'home es relaciona amb una altra dona amb qui es repetiran els episodis de violència.

Un dels factors que ha incidit especialment en la segona etapa, en la del trencament del silenci i l'increment de les denúncies, va ser precisament la policia.

6. Per exemple, la referència de l'article 104 de la Llei d'enjudiciament criminal sobre les faltes consistents en desobediència de les dones cap als seus marits, ens dóna una idea aproximada de la submissió *ope legis* de la dona en relació amb el seu marit i de les conseqüències socials i jurídiques d'aquesta regulació. Aquesta referència va ser derogada expressament per la Llei orgànica 14/1999, de 9 de juny, tot i que evidentment, des de la Constitució de 1978 no és aplicable, entre d'altres raons, pel principi d'igualtat que consagra l'article 14 de la norma fonamental.

7. La durada de la violència familiar acostuma a ser superior a cinc i deu anys i molt sovint s'inicia durant el primer any de relacions amb la parella o de matrimoni, segons un estudi sobre l'home maltractador: SARASUA, B.; ZUBIZARRETA, I.; ECHEBURÚA, E.; CORRAL, P. «Perfil psicológico del maltratador a la mujer en el hogar». En: ECHEBURÚA, E. (ed.) *Personalidades violentas*. Madrid: Pirámide. 1994.

L'assistència, el suport i la confiança en la policia són factors que van contribuir que la dona volgués denunciar i, sobretot, que posteriorment no retirés la denúncia. Entre d'altres activitats, les organitzacions policials van començar a fer entrevistes individualitzades i a fer xerrades amb dones que havien patit maltractaments físics dels quals hi havia constància de lesions «objectivades», per tal de donar a conèixer els recursos de què disposen per fer front a aquesta situació. També és cert que hi ha altres factors que han incidit en la voluntat de les dones de denunciar, principalment pel canvi del paper de la dona en la societat, el reconeixement constitucional del principi d'igualtat dels homes i les dones, així com la seva integració en diferents àmbits socials com el mercat laboral, etc. Com a exemple d'altres factors que també han contribuït que la dona decideixi denunciar són: la millora de la legislació en matèria de maltractaments, dotar les institucions de recursos per a què es pugui fer efectiu el compliment de les mesures de caràcter civil i penal per protegir la dona, el telèfon d'urgència contra la violència domèstica i, sobretot, l'especial sensibilització sobre aquest tema per part de polítics, juristes, metges, periodistes, professionals de serveis socials i associacions de dones, que es tradueixen en nombroses iniciatives de caràcter social però que tenen per objectiu la lluita contra la violència en l'àmbit de la llar. Evidentment, quan parlem de la violència en l'àmbit de la llar, les víctimes també poden ser els fills, la gent gran i l'home, tot i que en la majoria dels casos, la víctima és la dona i per aquest motiu és l'objecte principal d'aquest estudi.

Concretament i en relació amb el cos de Mossos d'Esquadra, hi ha tres factors que han incidit de forma destacable pel que fa a l'increment de denúncies relacionades amb la violència domèstica. En primer lloc, al final de l'any 2000, es va introduir una modificació relativa al recull de les dades en les diligències, consistent a fer constar a la caràtula de l'atestat que el tipus penal (agressió, lesions, injúries, amenaces, agressió sexual, etc.) està relacionat amb l'àmbit de la llar, mitjançant la grafia /; per exemple, si es tracta d'una amenaça del marit a la dona, s'ha de fer constar a la caràtula de l'atestat com «instruït per un presumpte delictes o falta de *violència domèstica/amenaces*». D'aquesta manera, a més del tipus penal concret, es poden comptabilitzar les diverses formes d'aparició dels maltractaments a la llar. Amb aquesta fórmula també en té coneixement el fiscal encarregat dels processos penals instruïts per violència domèstica.

En segon lloc, amb la millora del sistema informàtic del cos de Mossos d'Esquadra, es pot centralitzar la recepció de denúncies en cadascuna de les regions policials, de manera que es pot conèixer en tot moment el nombre de denúncies que s'han interposat per violència domèstica, tipus de maltractament, dades del maltractador, de la víctima o víctimes, si hi ha comunicat mèdic, mesures cautelars que s'han pres, la reincidència del presumpte agressor, etc.

Finalment, un tercer factor que també ha influït en l'increment real de les denúncies seria la difusió de la tasca policial en referència a la violència domèstica en els col·lectius d'immigrants, associacions de dones i altres institucions que treballen en aquest àmbit.

En el quadre següent s'exposa el nombre de denúncies per maltractaments en l'àmbit de la llar rebudes pel cos de Mossos d'Esquadra durant els anys 1999 a

2001 a les regions policials de Girona, Ponent (Lleida) i Pirineu Occidental (la Seu d'Urgell).

	1999	2000	2001 ⁸
Girona	621	724	811
Lleida	92 ⁹	531	262
La Seu d'Urgell	61	65	113

Pel que fa a les reincidències, cal destacar les dades registrades pel cos de Mossos d'Esquadra: a la Regió Policial de Girona, l'any 2000, de 625 víctimes, 99 van presentar més d'una denúncia per maltractaments; l'any 2001,¹⁰ de 635 víctimes, 158. A la Regió Policial de Pirineu Occidental, l'any 2000, de 72 víctimes, 22; l'any 2001, de 91 víctimes, 18. A la Regió Policial de Ponent, l'any 2000, de 401 víctimes, 103, mentre que l'any 2001, de 257 víctimes, 52.

L'apropament del policia a determinats sectors o àmbits socials ha estat un dels elements clau per combatre la violència domèstica i aconseguir evitar, mitjançant una intervenció proporcional i adequada, una segona victimització i en determinats casos conseqüències irreversibles. En aquest sentit, la prevenció es converteix també en un dels centres sobre els quals ha de girar l'activitat policial, cal prevenir la reincidència, però també cal intentar evitar les primeres conductes agressives i violentes. En aquest context, l'educació escolar pren una rellevància especial, cal apropar-se als joves i als infants a través de xerrades per tal d'esbrinar si es troben en un grup de risc, si estan patint maltractaments, o per si són testimonis de maltractaments a casa seva. Cal donar-los les pautes de conducta i la formació necessària per rebutjar aquests comportaments violents i per a què ells no es converteixin en «reproductors» d'aquestes conductes en el futur.

2.3 Formació policial sobre violència domèstica a l'Escola de Policia de Catalunya

L'Escola de Policia de Catalunya, conscient de la necessitat de formar en aquest àmbit els policies de Catalunya, porta a terme tota una sèrie d'activitats relacionades amb la violència domèstica amb l'objectiu d'informar, sensibilitzar, conscienciar, dotar de recursos el policia per a què pugui evitar una segona victi-

8. Les dades relatives a l'any 2001 comprenen el període dels mesos de gener a setembre (aquest darrer inclòs).

9. Aquesta dada només comprèn els mesos de novembre i desembre coincidint amb el desplegament en aquest territori dels Mossos d'Esquadra.

10. Les dades relatives a l'any 2001 comprenen el període dels mesos de gener a setembre (aquest darrer inclòs).

mització i crear un espai de debat i reflexió permanent sobre les diferents problemàtiques entorn a aquest tema. Aquestes activitats formatives no es circumscriuen només als coneixements teòrics sinó que es pretén incidir també en els procediments i les actituds dels policies de Catalunya.

Amb aquest objectiu, en el Curs de formació bàsica es porten a terme dos tipus d'activitats. D'una banda, es dona als aspirants a mossos d'esquadra i policies locals de Catalunya una primera aproximació a l'àmbit de la violència domèstica des d'una perspectiva multidisciplinària. Per això, es tracta aquest tema en diferents assignatures com dret penal, criminologia, estructura social i psicologia. Aquest enfocament permet una formació més completa i evita la parcel·lació del problema com una qüestió estrictament jurídica o d'aplicació de les disposicions legals. D'altra banda, s'organitza un seminari especialitzat que pretén aprofundir en determinats aspectes del fenomen de la violència domèstica i les problemàtiques que es plantegen des de les perspectives jurídica, sociològica i policial.

Pel que fa a la formació curricular, en els cursos de caporals i sergents s'introdueixen unes conferències sobre els maltractaments familiars, considerant el nivell de responsabilitat, les funcions i la capacitació dels policies per fer front a aquesta problemàtica. La formació és diferent, ja que un sergent probablement haurà de gestionar amb caràcter general la problemàtica, mentre que l'agent o el caporal potser es trobarà directament amb les persones implicades.

En la formació continuada o especialitzada, cal destacar tres exemples d'activitats formatives en les quals es fa una referència especial al tema de la violència domèstica. En primer lloc, en el curs bàsic d'investigació s'estudien els delictes contra les persones, especialment el delicte i la falta de maltractaments dels articles 153, 617 i 620 del Codi penal. En segon lloc, en el curs d'atestats també es donen criteris especials per a la recollida de dades, la denúncia i el tractament a la víctima en un cas de violència domèstica. A més, aquesta recollida de dades facilita també comptabilitzar els casos de violència a la llar i la seva anàlisi posterior. En tercer lloc, periòdicament, l'Escola de Policia de Catalunya organitza cursos específics sobre violència domèstica amb l'objectiu de dotar els policies de Catalunya de les eines i els instruments necessaris per atendre d'una manera immediata i acurada les víctimes d'aquest tipus penal. En aquestes activitats participen, entre d'altres, professors de l'àmbit acadèmic i universitari, fiscals, jutges, professionals dels departaments de Sanitat i Seguretat Social, de Benestar Social, Justícia, Institut Català de la Dona, periodistes, policies de diferents cossos policials, fins i tot europeus, i personalitats del món de la política. La pluralitat i diversitat dels ponents participants ofereix la possibilitat d'assolir una visió global de les problemàtiques i una visió institucional.

Amb caràcter general i adreçats a tots aquells professionals interessats en el tema de la violència domèstica, l'Escola de Policia de Catalunya també organitza cada any tota una sèrie de conferències, seminaris i grups de treball en relació amb les novetats que sorgeixen sobre aquest tema, com per exemple modificacions legislatives que afectin els maltractaments en l'àmbit de la llar, les víctimes, les mesures que es poden prendre, sobre les iniciatives legislatives o polítiques, i

que en definitiva tenen per objectiu conèixer la incidència i les problemàtiques que poden plantejar en la seva aplicació pràctica als diferents operadors jurídics i socials.

L'Àrea de Recerca de l'Escola també ha participat en projectes internacionals relacionats amb la matèria com, per exemple, el projecte Daphne, que té per objectiu l'establiment d'un marc d'actuació per a la detecció i la prevenció de la violència de gènere, amb la finalitat última d'aconseguir disminuir a mig termini la violència exercida sobre les dones, tant evitant que es produeixi, com evitant la reincidència. Freqüentment, aquests projectes es fan en col·laboració amb l'Institut Català de la Dona i el Departament d'Interior, entre d'altres organitzacions, en la mesura que una part de les actuacions relacionades amb l'atenció de la dona maltractada se situa en el marc de l'acció formativa. Aquesta participació es circumscriu bàsicament en els tallers de treball transnacional, sobre la formació especialitzada dels professionals que treballen en l'assistència a dones víctimes de violència i intercanvi de bones pràctiques.

La col·laboració amb altres països és també un eix fonamental de les activitats de l'Escola en la mesura que afavoreix la recerca i el coneixement de les darreres iniciatives legislatives, polítiques i socials en d'altres països. En aquest sentit, l'Escola col·labora en l'intercanvi d'informació sobre aquesta matèria mitjançant la participació i assistència en trobades, jornades i congressos internacionals. Tot sovint som requerits per diferents organitzacions policials o altres institucions interessades a conèixer quins són els continguts i la metodologia de la formació policial en matèria de violència domèstica; per exemple, darrerament hem col·laborat amb serveis i institucions d'Holanda, Andorra i Texas (Estats Units). També en l'àmbit estatal, recentment es va fer una trobada a l'Escola Canària de Seguretat per conèixer què s'està fent a les diferents escoles de policia sobre aquest tema i quines són les necessitats de formació dels diferents cossos de seguretat, recursos, etc.

Altres activitats de l'Escola tenen per objecte la divulgació dels resultats de les recerques, per donar a conèixer els continguts i les conclusions a què s'hagi arribat i que puguin tenir especial interès per als professionals policials i altres operadors jurídics i socials.

Com a conclusió, es pot dir que la violència domèstica és un tema que es té present al llarg de tot el procés formatiu, especialment en el curs de formació bàsica i que va més enllà del coneixement teòric; també es pretén fer-ho extensiu als procediments policials i a les actituds dels futurs policies i millorar l'actuació d'aquells que ja són professionals afavorint la seva especialització en aquest àmbit, en la mesura en què la implicació del policia és essencial en la lluita contra la violència domèstica.

3. ESTRATÈGIES D'ACTUACIÓ A CATALUNYA (II). LA INTERVENCIÓ POLICIAL DAVANT LA VIOLÈNCIA DOMÈSTICA

3.1 Actuacions policials del cos de Mossos d'Esquadra en l'àmbit de la violència domèstica

Els grups de violència domèstica s'han creat en les diferents regions policials, paral·lelament al desplegament policial. A continuació es tractarà concretament el treball que desenvolupa el grup de la Regió Policial de Girona.

El Grup de Violència Domèstica de la Regió Policial de Girona, del cos de Mossos d'Esquadra, es va crear al començament de l'any 1998 per tal de donar un tractament específic a les víctimes i als delictes relacionats amb la violència en l'àmbit de la llar. Els objectius del grup es defineixen per la necessitat de donar resposta a les víctimes i a les situacions conflictives generades dins de l'àmbit de la violència domèstica. Un dels punts clau per començar a eradicar la violència domèstica passa per deixar d'acceptar que és un problema íntim i privat i considerar-lo un problema públic i amb un rerefons social. En aquest sentit, l'activitat del grup implica fer un seguiment individualitzat i personalitzat de cada cas, telefònicament o amb una entrevista personal. Si escau, els membres del grup es desplacen al domicili de la víctima o a les diferents comissaries de Mossos d'Esquadra del territori de la Regió Policial de Girona, sobretot en les situacions en què la víctima no té recursos per desplaçar-se. A petició de la víctima l'entrevista es pot realitzar en un lloc públic i a elecció d'aquesta. Amb aquest sistema de treball s'aconsegueix minvar la sensació de desprotecció que la víctima tenia fins ara, afavorir la confiança en la policia, en els recursos socials i millorar la qualitat del servei policial vers els ciutadans.

Les tasques més rellevants que realitza aquest Grup de Violència Domèstica són les següents:

- informar les víctimes en el mateix moment que presenten denúncia dels drets que tenen, així com de totes les possibles accions que poden emprendre i els organismes on poden acudir per exercir aquests drets;
- canalitzar els recursos dels serveis socials per tal que la víctima, juntament amb els seus fills, puguin ingressar en un centre d'acollida en el cas que la situació ho requereixi, és a dir derivar a la xarxa de serveis socials;
- en el moment que la víctima presenta la denúncia, recollir tota la informació sobre el presumpte agressor a fi de prendre les mesures necessàries per garantir la seguretat de la víctima (per exemple, si l'agressor té armes o instrument perillosos, per a què l'autoritat judicial pugui decretar la seva intervenció);
- fer un reportatge fotogràfic de les lesions patides per les víctimes;
- actuar d'interlocutors amb la Fiscalia Especial de Violència Domèstica, realitzant informes i diligències dels fets que puguin constituir nous delictes o modificacions de les mesures imposades; també es fa la tramesa a la Fiscalia de totes les diligències instruïdes per violència domèstica;

- coordinar amb els diversos ens socials el suport i la resposta a les necessitats de la víctima per afrontar i sortir de la situació de maltractaments.

3.2 La protecció a la víctima de maltractaments

En les regions policials on s'ha fet efectiu el desplegament, s'han creat els grups de protecció policial a persones que estan en una situació de risc o de perill per a la seva integritat física, que es pot ampliar, si arriba el cas, als fills de la víctima o als familiars. La protecció policial s'estableix per ordre de l'autoritat judicial competent, la fiscalia o el cap de la regió policial. Abans d'iniciar la protecció es fa una entrevista amb la víctima per determinar quin nivell de protecció és l'adient a la seva situació. Les proteccions estan integrades en tres nivells:

- Nivell 1: quan hi ha un risc elevat per a la integritat física de la persona, la protecció es fa les vint-i-quatre hores del dia i suposa que sempre s'ha de tenir coneixement del lloc on es troba la persona protegida;
- Nivell 2: quan el risc és mitjà, es concerten horaris de sortida del domicili de la persona protegida en les franges horàries o en els desplaçaments de la persona que es consideri de risc;
- Nivell 3: quan el risc és baix, la protecció es fa a requeriment de la persona, mitjançant el telèfon d'urgències policial 088, en un moment puntual en què considerara que cal la presència policial. La persona protegida s'ha d'identificar a l'operador que rep la seva trucada; aquest disposa d'una llista amb totes les persones protegides i immediatament s'enviarà una patrulla policial al lloc del requeriment.

En el cas que la víctima vulgui abandonar temporalment el domicili, cada comarca disposa d'uns hotels o hostals concertats en els quals es poden allotjar de manera urgent les víctimes i els seus fills. De les despeses d'aquests hotels i hostals es fan càrrec els consells comarcals corresponents.

Dades estadístiques sobre proteccions policials

Proteccions	Any 1999	Any 2000	Any 2001 ¹¹
Regió Policial de Girona	93	185	162
Regió Policial de Ponent	15	82	53

Les dades de la Regió Policial del Pirineu Occidental són de l'any 2000, durant el qual els tribunals han dictat quatre ordres de no acostament.

En les dades estadístiques de proteccions s'inclouen les ordres de no acosta-

11. Les dades relatives a l'any 2001 comprenen el període dels mesos de gener a setembre de 2001.

ment emeses pels jutjats. La diferència entre una protecció policial i una ordre de no acostament és que la primera es pot fer efectiva tant si la víctima viu en el mateix domicili amb el presumpte agressor com si no; per contra, les ordres de no acostament són mesures cautelars que tenen efectivitat si la parella està separada i no conviu en el mateix domicili. Quan la parella està separada, en la majoria dels casos l'ordre de protecció policial s'acompanya amb una ordre de no acostament.

Les mesures cautelars recollides en l'article 544 bis de la Llei d'enjudiciament criminal regulen la prohibició d'acostament del presumpte agressor a la víctima, la prohibició de residir o anar a determinats llocs i la prohibició de comunicar-se amb la víctima o la seva família. Aquestes mesures afavoreixen la protecció a la víctima, però malauradament moltes vegades no són suficients. En el primer semestre de l'any 2001, a l'Estat espanyol, cinquanta-cinc persones¹² han mort per causes relacionades amb la violència domèstica. Alguns d'aquests agressors tenien una ordre judicial de no acostament a la víctima.

3.3 La violència domèstica i els col·lectius d'immigrants

Atès que la nostra societat és multicultural i està integrada per col·lectius d'immigrants, es va creure convenient la difusió en aquests col·lectius d'informació referent als seus drets i, en concret, parlar sobre la violència domèstica. Durant l'any 2000 la Regió Policial de Girona ha col·laborat amb l'organització no governamental Càrites, fent xerrades dirigides a dones immigrants en les escoles d'adults amb els propòsits següents: informar-les sobre la legislació del nostre país en relació amb la violència domèstica i les agressions sexuals dins del matrimoni, assessorar-les sobre els recursos que tenen al seu abast per sortir de la situació de maltractament en el cas que siguin víctimes d'aquests delictes, informar-les sobre els seus drets com a víctimes, sobre les mesures de protecció policial o sobre la possibilitat d'ingressar en una casa d'acollida per a dones maltractades.

En definitiva, aquestes xerrades permeten l'aproximació de la policia als col·lectius d'immigrants amb l'objectiu d'informar-los de la normativa que els assisteix i dels recursos disponibles. Durant l'any 2000, s'han realitzat onze xerrades en diferents escoles d'adults amb l'assistència d'un total de dues-centes cinquanta dones. Això suposa un pas endavant per apropar aquests col·lectius a la nostra societat i afavorir-ne la integració, en el marc del respecte de la seva cultura.

A la Regió Policial de Girona durant l'any 1999 un 15,68% de les denúncies varen ser presentades per dones estrangeres,¹³ l'any 2000 el 17,8 % de les denúncies són presentades per dones estrangeres, i en el primer semestre de l'any 2001, el 24,46%. Aquest increment és una dada positiva (tot i que qualsevol denúncia per maltractaments és una dada negativa), que cal entendre com un símptoma

12. Aquestes dades han estat publicades pel diari *El Mundo* i *La Vanguardia* el 23 d'octubre de 2001 i les va fer públiques el director general de la Policia, el senyor Juan Cotino, en la seva compareixença en el Senat.

13. Es tracta d'estrangeres no comunitàries.

d'integració d'aquestes dones, que comencen a conèixer els nostres hàbits socials i els recursos que tenen al seu abast.

3.4 Cooperació transversal

3.4.1 Protocol d'actuacions en els casos de violència domèstica a Girona

El fenomen de la violència domèstica o familiar es presenta com una problemàtica que afecta tot un conjunt d'institucions i organismes i és per això que calen estratègies transversals per a combatre-la. Com a exemple de la relació entre prevenció, comunitat i treball en coordinació transversal, podem citar el Protocol de Violència Domèstica signat a Girona el mes de maig de 1998 entre diferents organismes que intervenen davant d'un cas de violència domèstica.¹⁴ El seu objectiu és determinar les línies d'actuació i les pautes de conducta, que han de tenir presents tots aquells que, per raó de la seva tasca, es trobin davant d'un problema de violència domèstica. Tot això «sense perjudici d'aquelles altres mesures que calgui prendre per qui correspongui a un altre àmbit institucional i territorial, com podien ser les campanyes públiques de divulgació i sensibilització del problema i d'informació a les víctimes, en els centres d'ensenyament a partir de l'adolescència, centres culturals; ajuts econòmics immediats i provisionals per a les víctimes i totes aquelles altres que ajudin a fer assumir a la societat que tothom té el dret a no ser sotmès a cap tracte vexatori o inhumà».

Aquest Protocol es va crear amb la finalitat de coordinar totes les institucions que donen suport a les víctimes de la violència domèstica. Posteriorment es va crear la Comissió tècnica de seguiment i d'execució del protocol per avaluar periòdicament la seva eficàcia i fer propostes sobre les mesures que calguin per millorar-lo. Així, per exemple, en l'apartat IV del Protocol —intervenció dels advocats— es regularitza el torn d'ofici especialitzat. Aquest torn garanteix una assistència jurídica especialitzada a les persones que són víctimes de maltractaments i s'aconsegueix que la víctima estigui assessorada des de l'inici del procés penal o civil i, en el cas que ho sol·liciti, també en el moment de presentar la denúncia a la comissaria o al jutjat on estarà present l'advocat que li hagi estat designat. El lletrat i procurador designats en aquest torn especialitzat s'hauran de fer càrrec de la defensa i representació de la víctima en els procediments civils i penals que puguin derivar de la situació de maltractament.

A petició de la Comissió del Protocol es va sol·licitar la participació del president del Col·legi de Periodistes de Girona amb el propòsit de crear un manual d'es-

14. En el Protocol d'actuació en els casos de violència domèstica signat a Girona el 7 de maig de 1998 participen el delegat del Govern de la Generalitat de Catalunya, el president i el fiscal en cap de l'Audiència Provincial de Girona, el delegat territorial de Sanitat i Seguretat Social a Girona, el delegat territorial de Justícia de Girona, el cap dels mossos d'esquadra de la Regió Policial de Girona, el degà del Col·legi d'Advocats de Girona, el degà del Col·legi d'Advocats de Figueres, una representació de Metges Forenses. També han participat ocasionalment en la Comissió del Protocol els consells comarcals de Girona i els serveis socials de l'Ajuntament de Girona.

til periodístic sobre com havien de donar les notícies i informacions els mitjans de comunicació en casos de violència domèstica o que afectin menors. Els representants dels mitjans de comunicació de les comarques de Girona que van participar en l'elaboració i el debat del manual es van comprometre a tenir en compte les recomanacions que s'hi recullen.¹⁵ Algunes de les recomanacions són les següents: «els responsables del mitjà no publicaran cap fotografia o imatge de la víctima si aquesta no hi ha donat el seu consentiment» o bé «cal fugir del sensacionalisme, especialment en els titulars... [el] to i sentit del titular s'han de correspondre amb la informació presentada... [s]'evitaran les descripcions excessivament detallades, escabroses o d'impacte, com per exemple el nombre de ganivetes que ha sofert la víctima».

D'altra banda, com s'ha dit anteriorment, els maltractaments no només es cometien envers les dones, sinó que també hi ha casos de maltractament als fills i a la gent gran. Els presumptes autors d'aquests maltractaments a la gent gran habitualment són els mateixos fills o familiars propers. Segons el Col·legi Oficial de Metges de Girona, entre el 4 % i el 10 % de les persones més grans de seixant-cinc anys que viuen a Girona pateixen maltractaments. Per aquest motiu aquest Col·legi de Metges ha publicat una guia per ajudar els facultatius a detectar, denunciar i tractar els maltractaments a la gent gran, que poden ser físics, psicològics, econòmics, de negligència o abandonament.

3.4.2 Plans d'actuació de la Generalitat de Catalunya i del Govern central

El Govern de la Generalitat va crear amb el Decret 26/2001,¹⁶ de 23 de gener, la Comissió Permanent Interdisciplinària contra la Violència de Gènere. La Moció 15/VI del Parlament de Catalunya, sobre la violència de gènere, insta el Govern a crear una Comissió permanent per a l'elaboració, el control i l'avaluació d'un pla integral contra la violència de gènere i de prevenció i d'atenció a les persones que la pateixen. En aquest pla caldrà tenir en compte, com a mínim, els estudis sobre les causes de la violència de gènere, les mesures preventives (especialment les que es poden aplicar al món educatiu, als mitjans de comunicació i a l'urbanisme), les mesures de suport i d'atenció a la persona maltractada, especialment les que pot aplicar de manera més directa el personal dels cossos de seguretat, dels serveis sanitaris i jurídics, dels serveis d'atenció a la víctima i dels serveis socials, tant els d'atenció primària com els especialitzats. Cal esmentar que prèviament a la creació de la Comissió Permanent Interdisciplinària, el Govern de la Generalitat va aprovar el 22 de setembre de 1998 el Protocol Interdepartamental d'atenció a la dona maltractada en l'àmbit de la llar.

El Govern espanyol va posar en marxa des de l'any 1998 una sèrie de mesures d'intervenció per eradicar la violència domèstica. Aquestes mesures es reflec-

15. Per a l'elaboració del manual es va tenir present el Codi deontològic «Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya», concretament els punts núm. 6, 9, 11 i 12.

16. Publicat en el DOGC núm. 3317, de 31 de gener de 2001.

teixen en el I Pla d'Acció contra la Violència Domèstica impulsat per l'Institut de la Mujer, organisme dependent del Ministeri de Treball i Afers Socials. Aquestes accions es prolonguen amb el II Pla integral contra la violència domèstica, que tindrà vigència fins a l'any 2004.

Entre les diverses mesures preventives i de sensibilització recollides en el II Pla, cal destacar el punt 19 sobre els programes de detecció precoç i prevenció primària dels maltractaments que es troben en el Pla integral d'atenció a la dona de l'INSALUD i en els de les comunitats autònomes amb transferència sanitària. En el punt 20 del mateix Pla es recull la necessitat de fer difusió de materials relacionats amb la salut i els maltractaments a les dones en els centres sanitaris o d'atenció primària, molt important, ja que són llocs on la víctima moltes vegades s'adreça per primera vegada per rebre assistència sanitària abans de dirigir-se a presentar denúncia o a sol·licitar informació a la policia. Una bona canalització d'informació i d'assistència repercutirà positivament en la víctima a l'hora de prendre la decisió de presentar denúncia per maltractaments.

3.5 Aproximació al tractament de l'home agressor a Catalunya

Tal com hem vist que succeïa en diferents països europeus, a Catalunya, una vegada cobertes les necessitats més urgents de la víctima (informació sobre recursos socials, assessorament jurídic, centres d'acollida, etc.), s'ha de centrar l'atenció en quin ha de ser el millor tractament per al presumpte agressor. A part de les actuacions policials i judicials que genera una denúncia o situació de maltractaments, s'ha de donar resposta a una problemàtica social en la qual l'autor és majoritàriament home.

Des d'un punt de vista mèdic o psicològic, en la majoria dels casos l'agressor no té una patologia específica que justifiqui la seva conducta agressiva¹⁷ i, a més, moltes vegades fora de l'àmbit de la llar no són violents. Per això, sovint, moltes de les situacions de maltractament no sobrepassen el límit físic i psicològic que suposa la porta del seu domicili. En alguns casos el consum d'alcohol o altres substàncies tòxiques és una de les principals causes que es revelen com a generadores de la conducta violenta i agressiva. Per exemple, segons les denúncies presentades durant l'any 2000 a la Regió Policial de Girona, un 17% dels presumptes agressors eren consumidors de begudes alcohòliques (segons manifestaven les víctimes o ells mateixos). En els centres de tractament per a homes agressors, abans d'iniciar qualsevol programa es recomana un reconeixement mèdic, psiquiàtric i psicològic del maltractador per a fer una primera valoració de quins factors han intervingut en la seva conducta agressiva. També amb caràcter previ, en cas necessari, s'han de tractar les dependències a les substàncies tòxiques.

17. ECHEBURÚA, E.; AMOR, P.J. «Hombres violentos en el hogar: perfil psicopatológico y programas de intervención» (101-128). *Cuadernos de Derecho Judicial, Criminología Aplicada II*. Escola Judicial, Consell General del Poder Judicial, 1998.

Pel que fa al tractament de l'home agressor per part de la policia, no es redueix només a l'aplicació de les disposicions penals en aquesta matèria, sinó que en alguns casos la policia dialoga i reflexiona amb l'home agressor sobre la conducta que ha dut a terme i les possibles conseqüències jurídiques i penals que podria comportar. Quan l'home es troba a comissaria declarant per la denúncia, ja sigui com a imputat o com a detingut, molt sovint nega haver maltractat la seva parella, cosa que dificulta que se li pugui donar cap tipus d'informació.

Des de l'abril de 2001 s'ha posat en marxa un projecte a la Regió Policial de Girona que consisteix que els mossos d'esquadra informen el presumpte autor d'un delictes o d'una falta de violència domèstica sobre la possibilitat d'acollir-se voluntàriament al programa que ofereix l'IRES.¹⁸ Aquest programa va adreçat a homes amb conductes agressives i relacionades amb la violència domèstica, amb l'objectiu de «treballar estratègies alternatives d'afrontament, el control d'impulsos i habilitats de resolució de problemes i aconseguir reduir la violència en l'àmbit familiar i millorar el grau de benestar de les víctimes». Els serveis que ofereix són: acolliment, tractament psicològic a l'agressor, informació sobre els maltractaments i derivacions a altres serveis.

Aquest sistema de treball policial s'inicia a partir de la interposició d'una denúncia per violència domèstica quan, tant per iniciativa o criteri policial com per la informació facilitada per la víctima, es desprèn la necessitat i possibilitat que l'home accepti voluntàriament sotmetre's a tractament. En aquests casos, un agent (home) del cos de Mossos d'Esquadra fa les gestions pertinents per dur a terme una entrevista amb el presumpte agressor en la qual s'intenta motivar-lo per a participar en un programa per a homes agressius. Es va considerar oportú que el primer contacte amb l'home el dugués a terme un home policia perquè es va observar que el presumpte agressor era més receptiu a la informació donada per un altre home. En el cas que el presumpte autor estigui detingut en les nostres dependències se l'informa d'aquest programa en la mateixa compareixença com a detingut i en presència del seu advocat. Aquesta informació es facilita en les diferents oficines d'atenció al ciutadà de les comissaries de la Regió Policial de Girona.

La finalitat d'aquest projecte és la prevenció, sobretot en els casos que es té coneixement de la reincidència d'episodis de violència domèstica d'un mateix presumpte agressor. En aquests moments no es disposa d'informació sobre els resultats que està tenint aquest projecte, però cal destacar que s'obre una línia en la qual l'actuació policial en relació amb l'home agressor va més enllà de l'aplicació de les disposicions penals i participa de les accions que tendeixen a la prevenció d'aquesta forma de delinqüència.

18. L'IRES (Institut de Reinserció Social, Departament de Benestar Social, Ministeri de Treball i Afers Socials) actualment té dos programes, un adreçat a dones maltractades per donar-los suport psicològic i un altre programa d'atenció a l'home per ajudar-lo a reconduir la seva conducta agressiva.